

Készült a Nemzeti Együttműködési Alap támogatásával

**Kelemen-Hényel Nikoletta – Kovács Gábor –
dr. Pintér István – Sipos Anett – dr. Szűcs Róbert Sándor**

Műhelymunkák

**A korrupciós hálózatok kialakulása
Magyarországon 2010-ig**

2013/2. szám

Műhelymunkák

A korrupciós hálózatok kialakulása
Magyarországon 2010-ig

2013/2. szám

Készült a
Nemzeti Együttműködési Alap
támogatásával

Kelemen-Hényel Nikoletta – Kovács Gábor –
dr. Pintér István – Sipos Anett – dr. Szűcs Róbert Sándor

Műhelymunkák

A korrupciós hálózatok kialakulása
Magyarországon 2010-ig

Tanulmánykötet

2013/2. szám

Geopolitikai Tanács Közhasznú Alapítvány – Budapest, 2013

www.cgeopol.hu

A kötetben publikált tanulmányok
a NEA által támogatott nyílt pályázat keretében születtek,
így az abban foglaltak nem tekinthetők
a Geopolitikai Tanács hivatalos álláspontjának

Tartalom

Bevezető (Dr. Pintér István)	11
DR. SZŰCS RÓBERT SÁNDOR PH.D.	
Attitűdök a korrupcióról a jövő gazdasági szakembereinek szegmensében	17
KELEMEN-HÉNYEL NIKOLETTA	
Korrupció az építőiparban	45
SIPOS ANETT	
Az érzékelt demokrácia deficit és a bírói függetlenség, felelősség összefüggései	69
KOVÁCS GÁBOR	
Korrupció a pénzügyi szektorban (?)	113
DR. PINTÉR ISTVÁN	
Korrupciós hálózatok Magyarországon 2010-ben	139
Függelék	259

SIPOS ANETT

Az érzékelt demokrácia deficit és a bírói függetlenség, felelősség összefüggései

A múlt és a jelen kapcsolata Magyarországon

Absztrakt

Magyarországon tartja magát a vélekedés, hogy mi már soha nem leszünk egy rendes élhető ország. Sem tisztesség, sem jövőkép, se külső erő, ami presszionálna, se belső összefogás, ami lehetőséget adna. A fiatalok és most már a kevésbé fiatalok is tömegesen menekülnek. A maradók egymást gyűlölik, hisz magukat nem merik. Senkiben sem bíznak, a demokrácia lényegét jelentő bíróságokban sem, sokszor okkal. A lehetőség a változásra abban rejlene, ha az ítéletek nyilvánosak lennének és egyben kritizálhatóak is. Valamint a bírák személyükben is függetlenül ítélezhetnének és esetleges önkény esetén számonkérhetővé válnának. Újságíróként számos olyan ügyel találkoztam, ahol a bíróság, bár az lett volna a dolga, nem szolgáltatott igazságot. Ilyenkor az okokat keresve gyakorta felsejlett egy kapcsolati háló, mely több mint korrupció és csak kicsivel kevesebb, mint a diktatúra volt. Közhelyes és tankönyvszagú mondat, de megkerülhetetlen: a jog uralmát biztosító bíróságok nélkül nincs jogállam. „A lényeg a gyarlóság. ... Minden onnan indul ki.” (Murakami Haruki)

Abstract

Hungary is widely considered as a fair country to live in never after again. Neither trustworthiness, nor future vision, nor outer power to insist, no inner joint solidarity exist to provide that possibility. The young generation of the twentieth and even the elder people fled abroad. Who remained, mostly hate each other, rather than hating themselves. They do not trust in anyone, even not in the democracy emblematic litigation, mostly with reason. To change this mistrust the verdicts should be available publicly, and evaluated as well. The jury shall judge independently and shall be reviewed in case of trespassing. As a journalist I met lots of cases in the practice of the courts, when the arbitrant and assize trespassing the legal redress. Inspecting the why, frequently turned on the wherefore of a social network, which is worth than corruption, and a bit less than the earlier dictatorship. Trite cliché, textbook worded, but inevitable: constitutional state can't exist without courts, jurisdiction of the law dominion. „Peccadillo is the bottom line... Everything originates from there.” (Murakami Haruki)

Bevezetés

A demokratikus deficit gyakran emlegetett probléma az EU döntéshozatali rendszere és jogszabályai kapcsán, mert az utca embere számára azok érthetetlenek és megfoghatatlanok. A kifejezést most nem ebben az értelemben használjuk, hanem a magyar ugar egyik belső konfliktusának leírására, mely a bizalom hiányából és az igazságtalanság¹ érzéséből a régi morál elvesztése miatt egyre kézzelfoghatóbb a lassan kamaszkora végére érő magyar demokráciában. A demokrácia kiteljesedése kapcsán elvesztett reményekről szól az elmúlt húsz évünk Magyarországon. Az egyre értelmetlenebbnek tűnő- és sokszor illúziókra épített lelkesedést az új világrendtől lassan semmivé foszlott. Sem a várt illuzórikus életszínvonal, sem a valódi demokratikus vívmányok miatt áhított igazságosság kora nem következett be. Kinyílt a társadalmi olló, ami nem csupán a kapitalista gazdasági átállásra felkészületlen tömegek kárvallottsága miatt jött létre. Egyre nyilvánvalóbb, hogy a békés forradalomnak is nevezett rendszerváltással az akkori politikai vezetés, kapcsolatain keresztül átmentette a hatalmát a gazdaságba. Ugyanazok a Kádári diktatúrát kiszolgáló káderek maradtak az igazságszolgáltatásban is, nem történt váltás. Ők lettek az elit. Ennek megfelelően a mai felső osztály nem a legjobb képességű embereket tömöríti, hanem a nomenklatura jól helyezkedő szereplőit. A kisszerűség és a kontraszelekció tort ül az értelem és a teljesítmény felett. Ezért a bizalmat társadalmi szinten felváltott a harag és az igazságtalanság érzése. Mindennapossá vált a tanácstalanság és felháborodás érzete, egyre nagyobb számban hagyják el az országot a fiatalok és a középkorúak.

Bizalmatlanság, mint negatív társadalmi tőke

A kiábrándultságot csak tovább fokozza a bíróság, mint demokratikus alapintézmény átpolitizáltsága, ami semmiben sem különbözik a fent leírtaktól. Ugyanúgy érződik a nomenklatúra befolyása. A konfliktuskerülő középsszer sokkal előrébb való, mint a széles látókör és a magabiztos, nem hajlongó, de másokat tisztelő kurázi. Ez ugyanúgy megnyilvánul a szervezetrendszer, mint az egyes ítéletek kapcsán². Dolgozatom tartalmi keretei csak 2010-ig engedik vizsgálni a vonatkozó folyamatokat.

A demokrácia deficit és a bizalom összefüggnek. A bizalmat A magyar nyelv értelmező szótára a következőképpen határozza meg. „Valakinek az olyan személyre irányuló érzése, akinek becsületességéről, helytállásáról, jó képességeiről, szándékainak helyességéről, segítőkészségéről meg van győződve.” Kétségtelen viszont, hogy a mindennapi fogalomhasználatban a bizalom szónak van egy olyan tágabb jelentésmezője, amelyben az, hogy megbízunk valakiben, azt a hitünket fejezi ki, hogy valakinek a becsületességére és segítőkészségére minden helyzetben számíthatunk. Van azonban a bizalom fogalmának egy szűkebb és az előbbinél sokkal konkrétabban megragadható jelentésmezője is, amelyben a bizalom fogalma elsősorban arra utal, hogy bízunk valakinek a szavahihetőségében.

Francis Fukuyama, amerikai politikai közgazdász szerint, a társadalmi tőkét, és ennek részeként a „spontán társas készséget”, mely a bizalomból származik, kulturális mechanizmusok, vallás, hagyomány vagy történelmi körülmények hozzák létre és továbbítják, illetve befolyásolják. A nemzeti kultúra tehát nagyban befolyásolja, hogy egy társadalomban az egyének és a csoportok milyen bizalomszintű együttműködésre képesek.

Azt könnyen beláthatjuk, hogy ezen „folyamatok”, hosszú időtávúak, ebből következően a már kialakult beidegződések is lassan tudnak csak változ-

2 <http://pestisracok.hu/laszlo-es-lajos-ami-a-hagyo-ugy-vadiratabol-kimaradt/>
<http://pestisracok.hu/demokraciateszt-haladoknak-barkit-kisemmizhetnek-a->

ni, erre jó példa, hogy egyes kutatók szerint kulturális változásokhoz 60 év is szükséges lehet. Fontos még megemlíteni a személyközi bizalom mellett a lakosság intézmények iránti bizalmát, ami szintén alacsonynak mondható.

A magyarok bizalmi indexét tekintve kritikus pont a politikusok, kormány és ellenzék, valamint fő működési területük, az Országgyűlés iránti lojalitás. Kicsivel jobban szerepeltek a magyarországi felmérés során a szak-szervezetek, a sajtó, vagy a jogrendszer, de még a rendőrség, ÁSZ, és az MNB sem felelt meg annak a szintnek, amitől már bizalmasnak lehetne mondható kapcsolatuk a lakossággal. Az általános bizalmatlanság azonban áthat mindent, rossz hatásai mindenhova begyűrűztek.

Amennyiben viszont ezen tudnánk változtatni, úgy Fukuyama, a méltán elismert politikai közgazdász által elmondott előnyökre tehetnénk szert: „társadalmak, amelyeknek gazdasági szereplői bíznak egymásban, sokat megtakaríthatnak az ügyleti költségekből, s így hatékonyabbak lehetnek, mint az alacsony bizalomszintű társadalmak”.

A ma hazánkban kialakult egyensúlytalanságokat számtalan kiigazító lépés ellenére, sem sikerült helyreállítani, így ezek újratermelődtek.³

A kognitív szociálpszichológiai elméletek azt magyarázzák, hogy a személy által megélt helyzeti jelenségeknek – beleértve saját helyzetét is – mi-ként és miért tulajdonít okokat. A kezdeti észlelés, emlékezés, szöveg megértés mellett már az érzelmek észlelése és az érzelmi motiváció szerepére is tekintettel vannak. Ezen tézisek is rámutatnak, hogy a probléma elemzése elképzelhetetlen pszichológiai, szociológiai és történelmi áttekintés nélkül.⁴

3 <http://www.felsofokon.hu/mit-kinek-hogyan/2012/02/19/bizalmi-ugy>

4 Csepeli György: Szociálpszichológia, Osiris Kiadó, Budapest, 2001. p. 84.

A jól működő állam-, és a jogállam történeti előzményei

A társadalomfilozófia és a társadalomelméleti gondolkodás kiemelkedő alakjai már korán felismerték azon hatalmi rend előnyeit, amelyben az emberek felett nem személyes uralom, hanem a jog uralma áll. Platón a Törvények című művében kifejti, hogy az állam elpusztul, ha a törvény erőtlenné, azonban virágzik, ha a törvény az uralkodó felett áll. Arisztotelész is a törvények uralmának fontosságát hangsúlyozza, s emellett leszögezi: ahol nem a jog uralkodik, ott nincs alkotmány. A középkorban a jog elsődlegességének igénye a „lex facit regem” gondolatában jelentkezik. Természetesen a jog szupremáciának követelménye az ókori és a középkori gondolkodásban még csak az uralkodói önkény visszaszorításának igényét veti fel, megvalósulásának jogi garanciái azonban ekkor még hiányoztak. A modern, mai értelemben felfogott jogállamiság és alkotmányosság eszméjének létrejöttét a XVIII. század végének időszakára tehetjük.

A felvilágosodás eszméinek térhódítása, továbbá a liberalizmusnak az egyéni szabadságra és a társadalmi berendezkedésre vonatkozó koncepciója következtében – általános tendenciaként vált megfigyelhetővé az államhatalom, illetve az állami cselekvés joghoz kötése, amely az államhatalom kiszámíthatóságát és ésszerű korlátozását volt hivatott szolgálni.⁵

Az igazságszolgáltatás alapelveinek közös európai gyökerei

A feudális kor államfejlődése erősen koncentrált igazságszolgáltatási szervezetet hozott létre. A bíraskodás látványos központosítása viszont, objektív lehetőséget kínált a korábbiakkal szemben arra, hogy az uralkodók az igaz-

5 http://www.bvp.hu/download/kondorosi_0702.pdf/kondorosi_0702.pdf

ságszolgáltatási tevékenységet kormányzati politikájukba az előzőekhez képest jobban bevonják. Később ennek a szisztémának a korrigálására állították fel az utazó, vagy kiküldött bírák intézményét. Így jött létre a Magyar Királyságban a királybírák intézménye, vagy a Francia Királyságban a „Grands Jours royaux...”, amely szervei a Párizsi Parlament ambuláns delegációiként a vidéket járták. A kiküldött bírák inkább erősítették a területiális helyi jogot, mintsem a központi akaratot. Az abszolutizmusba hajló bírói uralkodói központok eszközként használták fel a bírászkodás intézményét. Angliától kezdve Franciaországon, és Spanyolországon át Magyarorszáig sorolhatjuk a példákat, amikor a királyi bírói parancs már folyamatban lévő ügyet – kegyelemből – más királyi fórumra helyezett át. Az abszolutista kormányzatokban általánosan alkalmazott jogelvként jelenik meg, hogy az uralkodónak joga van, bármely új szervet, akár bírói fórumot is felállítani, ahol a történetileg rögzült bírászkodási garanciák már nem érvényesülnek.⁶

1788-ban a Párizsi parlament az uralkodónak adott válaszában a „nemzet jogai” közt rögzít bizonyos igazságszolgáltatással kapcsolatos elveket így a bírák elmozdíthatatlanságának elvét; mindenki természetes bírása előtt vonható felelősségre, mégpedig akiket számára a törvény kijelöl; kizárólag akkor lehet bármilyen paranccsal bárkit letartóztatni, ha késedelem nélkül illetékes bírái kezére adják. A Nagy Francia Forradalom Dokumentumai közt kiemelkedő fontosságú a Deklaráció az igazságszolgáltatással kapcsolatos rendelkezése: „Az emberek szabadnak és jogilag egyenlőnek születtek és azok is maradnak... A törvénynek azonosnak kell lennie mindenki számára, akár védelmez, akár büntet... Minden állampolgár egyenlő a törvény előtt. Mindenkit csak a törvény által előírt és az általa meghatározott formák szerint lehet vád alá helyezni... Az olyan társadalmaknak, ahol a jogok garanciáját nem biztosították, a hatalmak szétválasztását pedig nem határozták meg, nincsen alkotmányuk.”

Az angol közjogi felfogás ugyanezt a bírák függetlenségén keresztül próbálja elérni. Látni fogjuk, hogy a bírói függetlenség alkotmányos tétele természetesen nem hiányzik a francia alkotmányból sem. Mivel az angoloknál csak szétszórt, mozaikszerű szabályokból áll össze a bíróság önálló hatalmi

⁶ Kormányzás és kodifikáció, Tanulmányok az Újkori Európa jogfejlődéséről ELTE ÁJK Egyetemes Állam – és jogtörténeti Tanszéke, Új Ember Kiadó, Budapest, 2006

ág volta és elsősorban függetlensége, ez teszi azután szükségessé, és halaszt-hatatlanná, hogy az 1800-as évek nagy angol igazságszolgáltatási reformja során egy egységes törvény foglalja össze a bíráskodás fórumrendszerét, az 1872/75-es számú Juiciary Act-ben.⁷

Montesquieu (az 1830-as pozsonyi fordítás szerint) „A törvények lelki-ről” című munkájában az angol alkotmány kapcsán tette a következő meg-állapítását:

„Akkor sincsen szabadság, ha a bírói hatalom nincs elválasztva a törvény-hozó, valamint a végrehajtó hatalomtól. Ha a bírói hatalom a törvényhozó hatalomhoz kapcsolódnék, az állampolgárok élete és vagyona feletti hata-lom önkényes lenne, mert a bíró törvényhozó is volna. ha a bíró hatalma a végrehajtó hatalomhoz lenne kapcsolva, a bírónak elnyomó hatalma lenne.”

„A bírói hatalmat nem szabad állandó tanácsra ruházni, hanem a nép közül választott személyeknek kell azt gyakorolni, az év meghatározott sza-kaiban...ekként olyan bíróságokat lehessen alakítani, amely csak addig működik, amíg a szükség megköveteli. Ily módon a bírói hatalom , ...ügy-szólván láthatatlan semmivé válik...Az emberek nem látják folytonosan a bírakat..., tartanak a bíróságtól, de nem a bíraktól.”⁸

A Francia forradalom után a fentiekhez hasonlatosan a bírák választás alapján tölthették be pozícióikat. Ez a kísérlet azonban elbukott. Napóleon idejében már felhagynak a bírák választásának elvével, helyette a kinevezé-sekre térnek át. Ennek következtében születik meg az 1814-es alkotmány 58.§-ának ismert szabálya: hogy a kinevezett bírák elmozdíthatatlanok. Ezt megelőzően Angliában merült fel először a bírói függetlenség, mint az igaz-ságszolgáltatás egyik alaptétele. Edward Coke a Jogok Kérvényének (Petition of Rights) munkálataiban is szerepet vállaló a kor kiváló jogásza fogalmaz-ta meg először, hogy a bíró csak a törvényeknek és a szokásoknak van alá-rendelve, annak ellenére, hogy megbízatását a királytól kapta. Innen érthető meg, hogy a bírói függetlenségről külön parlamenti határozat rendelkezik Angliában⁹

7 A Nagy Francia forradalom dokumentumai. 1999

8 Montesquieu: A törvények szelleméről. Bp. 2000.

9 Kisteleki Károly, Lövétei István, Nagyné Szegvári Katalin, Pomogyi Károly, Rácz Lajos Egyetemes állam és jogtörténet, Polgári kor, hvgorac Lap – , és könyvkiadó, Budapest, 2002.

A polgári állam bírósági rendszerének alapelvei

- a) egyik hatalmi ág sem avatkozhat be a másik tevékenységébe: a törvény-székek nem avatkoznak bele a törvényhozó hatalom munkájába. A bírói funkció különböző és elválasztatik a közigazgatási funkciótól
- b) a bíróságoknak igazságszolgáltatási monopóliumuk van, s ez a következő alkotmányos rendelkezésre épül: „Azt az állampolgári jogot, hogy a vitákat bírósági úton oldják meg, a törvényhozó hatalom semmilyen módon nem korlátozhatja.”
- c) a törvény előtti egyenlőség: „A polgárokat nem lehet kivenni a törvény által számukra előírt bírák fennhatósága alól” – ezzel a szabállyal megszűnik a középkori jogszokással ellentétben addig királyi jogon gyakorolt bíró kiküldés jogosítványa. Ezt a jogot ezután úgy értelmezték, hogy csak a rendes bíróságokból jelölheti ki a felső bíróság egy adott ügyben a külön eljáró fórumot, mégpedig rendszerint elfogultsági okok fennállása esetén.
- d) külön bíráskodás csak a törvény által meghatározott esetekben
- e) lehetséges, minden más rendkívüli bíráskodási forma tilos.
- f) a bírák függetlenek, s kizárólag megfelelően megállapított visszaélés alapján lehet elbocsájtani és elfogadott vádirat esetében felfüggeszteni őket.
- g) a bírákat választják
- h) rendszeresíti a közvádat, s magát a közvádlót(ügyészt)
- i) a bírósági szervezet megállapítása viszont a törvényhozó hatalom joga
- j) bírósági eljárás polgári perben csak felperesi idézésre kezdeményezhető, míg büntetőperben csak a bírák által megkapott vádirat alapján lehet ítélni.
- k) garantálja az ártatlanság vélelmét, illetve a nullum érimen sine lege és a nulla poena sine lege elveket¹⁰

10 Kormányzás és kodifikáció, Tanulmányok az Újkori Európa jogfejlődéséről ELTE ÁJK Egyetemes Állam – és jogtörténeti Tanszéke, Új Ember Kiadó, Budapest, 2006

A magyar bizalomhiány történelmi eredői

„Tudományos munkákban és az igényes közbeszédben is kevés szó esik a posztkommunista országokban a rendszerváltást követően arról, hogy a politikai-gazdasági fordulatok nyomán vajon nem kell-e legalább egy emberöltőnek leperegnie ahhoz, hogy valóban szabaddá váljunk: szabaddá emlékeinktől, múltunk nyakunkba lihegő emlékeitől, ki-ki saját megalkuvásának szégyenétől, megalázottságától. Megválaszolandó kérdés: vajon képes-e számot vetni múltjával a társadalom, vagy legalább az értelmisége – melynek jelentős része legitimkáló közreműködője volt a rendszernek –, netán a számvetés elodázódik a később színre lépő generáció életidejére.

Magyarországon a történész szakma érintettsége, talán a bukott rendszer társadalmi elfogadottsága, talán az elmúlt évek politikai fejleményei: az igazságtétel kérdésben kettéhasadt rendszerváltó erők szembenállása miatt – súlyához képest elenyésző mértékben esett szó Magyarországon, s talán az egyesült Németországot kivéve, a volt keleti blokk valamennyi országában.”

„A közép-kelet európai »bársonyos forradalmak« során a diktatúra funkcionáriusai a legtöbb esetben békés elvonulást alkudtak ki maguknak.”

„Ahogy a téma kutatói fogalmaznak: az emberi jogi érdek és a nemzetbiztonságivá avanszált állambiztonsági apparátusi érdek ütközéséből utóbbi került ki győztesen. Több mint százhatvanezer egykori áldozat ma sem szerezhet hivatalos tudomást arról, hogy több mint százezer egykori megfigyelőből ki, mikor és hogyan szolgáltatott ki adatokat legszemélyesebb ügyeiről, megsértve a demokratikus jogfelfogás egyik alkotmányos alapját: az információs önrendelkezési jogot. S ugyanígy nem szerezhet tudomást kutató és átlagpolgár, túlélő és mai fiatal, hogyan működött hazájában a XX. század emberi jogokat sárba tipró két diktatúrája közül az utóbbi, mely alig egy évtizede szűnt meg létezni. Vagy mégsem szűnt meg teljesen? A vér nélküli bársonyos forradalomnak ez lett volna a kialakult ára?

„A bűnt bűnvallomásnak és bocsánatkérésnek kell követnie, enélkül nincs engesztelődés. Hiszek abban, hogy a processzus végén lehetséges a megbozsítás. Amíg azonban a társadalom számot nem vet múltjával, nem is szabadulhat meg tőle.”¹¹

Az 1990 évi 73-as törvény alapján elszámolásra voltak kötelezettek az előző rendszer társadalmi szervezetei. Ilyen szervezet volt a Kommunista Ifjúsági Szövetség(KISZ) is. A Demokratikus Ifjúsági Szövetség(DEMISZ), mint KISZ jogutódja(így él a köztudatban) számol el 1993-ban, pedig a jogutódlás ez esetben kizárt, mert a KISZ jogutód nélkül szűnt meg.(8-as számú melléklet). Az elszámoló DEMISZ szervezetek jó része soha nem is létezett a társadalmi szervezeteket nyilvántartó Országos Bíróvási Hivatal hivatalos igazolása szerint. Ennek abban van a jelentősége, hogy számos vállalatot a DEMISZ-en keresztül vezettek ki a cégnyilvántartásból. Ilyen volt az Ezeremester Vállalat (cgj: 01 01 003309), aminek a végelszámolását a DEMISZ kezdeményezte, pedig a fentiek szerint soha nem is volt tulajdonosa ennek a vállalatnak, így módon a végelszámolás elrendelését a bíróságnak meg kellett volna tagadnia. Az Ezeremester Vállalat végelszámolója a cégjegyzékbe vezetett hivatalos adatok szerint az Altusz Rt. képviselőjében Gyurcsány Ferenc volt, a KISZ egykori vezetője, a DEMISZ egyik alapítója, Magyarország volt miniszterelnöke. A bíróságnak szintén meg kellett volna tagadnia a bejegyzést az Magyar Szocialista Párt képviselőjében Horn Gyula volt miniszterelnök beadványa kapcsán is a Kossuth Könyvkiadó vállalat-tal kapcsolatban. A bíró Vezér Ágnes, bejegyezte a változást a jogszabályi lehetetlenség ellenére is. A DEMISZ-t a társadalmi szervezetek közé bejegyző Perge Lajos bíró nyugdíjasként mai napig foglalkoztatott jogtanácsos. Perge annak ellenére foglalta írásba ezt a döntését, hogy jogerős ítélet mondaná azt ki, hogy a két szervezet egymásnak nem jogelődje és nem jogutódja.

Timothy Garton Ash egy írásában a történelem feldolgozásának négyféle útjáról beszél. Az egyiket a hagyományos bírósági eljárások képviselik. Másodikként említi, a személyek, csoportok, adminisztráció diszkvalifikálását a lusztrációnak nevezett átvilágítások, tisztogatás keretében. A harmadik egy

11 Fórum, Szántó T. Gábor: Szembenézés a múlttal Fundamentum, 2000. 1. szám p.79-80.

olyan eljárás, ami Magyarországon nagyon kevésbé volt gyakorlatban, a tények rituális tisztázása „igazság felderítő bizottságok útján”. A negyedik a régi rendszer aktáinak hozzáférhetővé tétele.

1945-ben Csécsy Imre vezette polgári radikális párt még tett egy kísérletet arra, hogy a polgári radikális hagyományt visszavezesse a közgondolkodásba és egyúttal a parlamentbe is. De valójában újra és újra el kellett felejteni ezeket a demokratikus kísérleteket, ahogy 1956 tizenegy napja más típusú, nem polgári demokratikus, hanem szocialista forradalmának kísérletét is el kellett felejteni 40 évre. Ezt az állandó újrakezdési folyamatot nem lehetséges igazságtételi törvények büntetéseivel áthidalni. Szociálpszichológiai folyamatokat lehetetlenség a büntetőjog eszközeivel megfordítani. Egyet azonban nem lehet eltagadni ezektől az igazságtételi törvényektől, valódi problémát kerülgettek. Erre a problémára nem a büntetőjog kínál megoldást, hanem a megismerés, egyes-egyedül az utókorban megszerzett tudás, méghozzá a teljes körű ismeret minden ,56-ban élt és utána született nemzedék számára. Ezzel adós maradt a harmadik Magyar Köztársaság.¹²

Bár látszat intézkedések történtek a kritikus igazságkeresők megnyugtatósára azt a korszakkal foglalkozó történészek elmondják, nevük elhallgatása mellett, lám – működik a régi reflex– hogy direkt olyan személyeket kértek fel, akik felkészültségüket és motivációjukat tekintve is alkalmatlanok a folyamat végig vitelére.

12 Kenedi János kritikussal Halmai Gábor beszélget Fundamentum, 2000. 1. szám p. 66.

A magyar bírói szervezet változása 1945-től 2010-ig

A modern polgári törvénykezés a kiegyezést követő években kiépült és kisebb módosításoktól eltekintve stabilnak bizonyult a Horthy – korszak végéig. 1945 után alkotmányjogi és alkotmányszociológiai értelemben önálló bírói hatalomról, független bíróságokról valamint bírói függetlenségről nem beszélhetünk.

1949-ben megkezdődött a demokratikus intézményrendszer lebontása. Ennek keretében törvényt fogadtak el a bírák áthelyezhetőségéről, megszüntették a Közigazgatási és Hatásköri Bíróságot. A közigazgatási bíróság megszüntetése lényegében a végrehajtó hatalom bírói ellenőrzését semmisítette meg. Intézményesítették a népi ülnöki rendszert. A Legfelsőbb bíróság elvi irányítást gyakorolt az Alkotmány rendelkezése szerint az összes bíróság felett. A Legfelsőbb Bíróság elnökét és bíráit az Országgyűlés választotta meg. A bírósági szervezet és a bírói kar felett az igazságügy-miniszter rendelkezett korlátlan felügyeleti jogkörrel. A fegyelmi jogkört a Legfelsőbb Bíróság elnökével szemben az Elnöki Tanács, a többi bíróval szemben pedig az igazságügy-miniszter gyakorolta. Annak érdekében, hogy megbízható káderek kerüljenek az igazságszolgáltatásba, a bírói kar állományát fokozatosan kicserélték. Először lecsökkentették a létszámot, majd a Minisztertanács létrehozta a Büntető Bírói és Ügyészi Akadémiát, ahol négy hétig tartó társadalomtudományi ismereteket nyújtó előképzés után egyéves tanfolyamon népi származású dolgozókat képeztek ki bírakká és ügyészekké. A tanfolyamon szerzett oklevél egyenértékű volt a jogi egyetemi végzettséggel és a bírói szakvizsgával. Az intézet 1950-1954-ig működött, a képzéssel párhuzamosan ösztönözték a bírácnak a Magyar Dolgozók Pártjába való belépést és az aktív politikai tevékenység folytatását.

1954-ben alkották meg az első bírósági szervezeti törvényt. Ebben már egységesen állapították meg a peres ügyekben eljáró bírói tanácsok számát, és a fellebbezési eljárásban megszüntették a népi ülnökök részvételét. Hivatásos bírónak és népi ülnökké megválasztható volt minden büntetlen, választójoggal rendelkező és 23. életévét betöltött magyar állampolgár. Szakképzettséget a

törvény nem írt elő. Ilyen körülmények között indultak meg a koncepciók perek. Elsőként a politikai ellenfelekkel szemben, majd a szocialista tervgazdaság ellenzőivel szemben. 1950-1953-ig 650 ezer eljárás indult a falvakban, közülük 387 ezer marasztaló ítélettel fejeződött be. 1948-1950 között 400 ezer parasztot ítélték el azért, mert a közellátást szabotálták. 1965-től az általános amnesztia rendelet elfogadása után a politikai perek száma jelentősen csökkent, a rendszer kritikussait azonban ezek után is bíróság elé állították. Az ügyben eljáró nyomozó hatóságok az eljárási törvényekben lefektetett garanciális szabályokat nem tartották be, a bíróságoknak pedig nem volt hatalma és hatásköre fellépni ezek ellen a törvénytelen intézkedések ellen.

Az állampolgárok vagyonszerzési és szerződési szabadságát jogszabályokkal korlátozták, az állami vállalatok számára a törvények monopolhelyzetet biztosítottak. A vállalatok a szerződésszegésekből adódó egymással szembeni követeléseiket általában peren kívül intézték el, melynek során fontos szerep jutott a vállalati igazgatók politikai kapcsolatainak is.

1972-ben módosították az Alkotmányon. Onnantól a hivatásos bírákat az Elnöki Tanács választotta. A bírákat csak törvényben meghatározott okból lehetett az Alkotmány szerint tisztségükből visszahívni, ami előrelépés volt a bírói függetlenség terén még akkor is, ha ennek az elvi jelentőségű tételnek a részletes kidolgozása el is maradt. A bírói függetlenség szabályozása körében kimondta a törvény, hogy a bíró ítélkező tevékenysége során független, csak a törvényben meghatározott módon lehet a bírót tisztségétől megfosztani, vagy büntető úton felelősségre vonni. Ugyanakkor ez a rendelkezés nem biztosította a bírák függetlenségét, mert a törvény a bírói függetlenség garanciát nem szabályozta, mint ahogy nem szabályozza kellő mértékben ma sem. A bírák fegyelmi felelősségre vonásának szabályait sem a törvény, hanem egy 1973-as NET határozat alapján állapították meg, mely szerint a fegyelmi eljárást a bírák által választott fegyelmi tanács zárt ülésen folytatja le (ami szintén nem változott 2010-ig).

A rendszer végóráiban még élt egy titkos utasítás, mely a törvény előtti egyenlőség elvét megsértve lehetetlenné tette a magas szintű pártállami alkalmazottak elleni büntetőeljárás megindítását.¹³

¹³ http://www.mabie.hu/sites/mabie.hu/files/birak_lapja/BL.1992.II.1.sz..pdf

Fleck Zoltán jogszociológus könyvében úgy írja le az államszocialista igazságügyi intézménystruktúrát, ahol a hatalom egysége elvének megfelelően a kormányzatnak az igazságügy miniszteren keresztül olyan jogosítványokat adtak, amelyek a bíróságokat merev hierarchiába vonták. A hierarchikus államszervezés teljességét a végrehajtó apparátus, a bíróságok és a párt szerveződésének totális párhuzama biztosította. A miniszter a bíróságok formális irányítását a bírósági elnökökön keresztül végezte titkos utasítások, leiratok, miniszteri és felügyeleti tájékoztatók segítségével. A megyei elnök közvetlen utasíthatósága és teljes alárendelődése az igazságügy-miniszternek a miniszter felé való jelentési kötelezettségben csúcson sodott ki. Ennek a rendszernek volt következménye a bizonytalan, politikailag megfélemlített jogalkalmazó, annak ellenére is, hogy az 1936-os szovjet alkotmány kimondta, hogy a bírák csak a törvényeknek vannak alávetve. Az ideológia oldalán a bíró független volt a konkrét ítélethozatalban. Igaz a bíróság nem különült el az államrendszertől, hiszen annak alapelveit és célkitűzéseit nekik kellett megvédeniük.¹⁴

A bírói kar a rendszerváltással nem változott. Minden a pártállamot kiszolgáló bíró és bírósági vezető a helyén maradhatott. A bíróság az ügyész-séggel hasonlóan belterjessé vált. A szülőt, gyermeke követte/ követi a bírói, ügyészi székben, kevés a körön kívülről érkező harmadik utas, akiknek ráadásul a sorsuk is nehezebb a szervezetrendszerben, mint a családi kapcsolatokkal ahhoz kötődőké.

Az 1997. évi LXVI. tv. által meghatározott szervezeti cél alapvetően nem a bíró személyes függetlenségének garantálására épül. A fenti törvény a szervezeti célt formálisan a bírói szervezet függetlenségében határozta meg, valójában, rejtetten a bírósági elnökök túlhatalmának biztosításával és a bírók befolyásolhatóvá tételével a független ítélkezést tette lehetetlenné. Az 1997-ben kinevezett igazgatási vezetőkön keresztül bármilyen, elsősorban személyes befolyás is elérhető vált, idővel a nepotizmus is újra megjelent. Az alapvető feladat az lenne, hogy egy bírósági szervezeti reform keretében ezen szerve-

14 Fleck Zoltán: *Jogszolgáltató mechanizmusok az államszocializmusban. Totalitarizmus-elméletek és a magyarországi szocializmus*, Napvilág kiadó, Budapest, 2001. p.125.

zeti cél megváltoztatására kerüljön, és ez által váljon biztosíthatóvá a bíró személyes függetlensége, illetve a pártatlan ítélkezés. Ezzel párhuzamosan szükség lenne az igazgatási és szakmai bírósági vezetők jelenlegi szervezeti célt kiszolgáló részének tisztségéből történő távozására demokratikus, jogállami eljárások illetve az átalakítás hatására meghonosodott új szervezeti kultúra hatása következtében, mert az eddigi rossz tapasztalatok, a vonatkozó tudományos kutatások alapján alaposan feltehető, hogy túlnyomó többségük az új szervezeti cél megvalósítását elszabotálná.¹⁵

Felmerül a kérdés, vajon elvárható-e azoktól az emberektől, akik ebben a rendszerben tanulták az összes viselkedésmintát, itt értek el sikereket, a párt vezetői, vagy az ő szervezeten belüli lekötelezettjei biztosították a stabil egzisztenciájukat? Szembefordulnak-e egykori önmagukkal, eszméikkel azok, akik a kommunizmusban kiváltságosak voltak (külföldre utazhattak stb.) a rendszernek tett szolgálatokért cserébe? Vajon képesek –e maradéktalanul azonosulni a demokratikus értékekkel. Direkt vagy finom célzásokkal megpróbálják-e orientálni a bírót politikai vonatkozással is bíró ügyekben? Átálítják-e magukban a kapcsolót, vagy a régi tanult módon élnek tovább az életüket? Tudnak-e objektívan ítélni azokkal a politikai, gazdasági szereplőkkel szemben, akikkel efféle azonosságtudatban élnek?

Mindezen kérdések a tabu kategóriájába tartoznak. Ennél kevesebb is megbocsáthatatlan bűnnek számít. Miért? Aki hisz a demokráciában, annak ezek igenis releváns kérdések. Egyszer túl kell jutnunk a múltunkon, nem élhetünk benne hosszú ideig.

Felmerült bennem, hogy magam nézek utána levéltárban anak, mely bírák voltak pártfunkcionáriusok. A tisztánlátás érdekében nyilvánvaló, hogy tisztázni illene, kik voltak azok, akik nyílt, vagy burkolt formában pártutasításokat teljesítettek, illetve jelentettek a politikai vezetőknek a bíróságon belül zajló folyamatokról, egyes gazdasági, vagy politikai szempontból jelentős ügy állásáról. Fel kellene tárnunk a motivációjukat is, hogy ők kény-

15 Dr. Ravasz László – Csongrád Megyei Bíróság, Dr. Szepesházi Péter – Budai Központi Kerületi Bíróság: Egy lehetséges új szervezeti rendszer, 2011. p.1.

szerpályán haladtak, mintegy önmagukkal meghasonulva, túlélni próbálták a diktatúra évtizedeit, vagy lelkes harcosok volt a ploretariátus győzelmének elkötelezett hívei.

A mai hatvanas bírói korosztályban számos olyan ember van, aki építőeleme volt a diktatúrának, párttitkár volt, politikai összekötő, vagy annak a közvetlen végrehajtó embere.

Tisztában vagyok vele, hogy a fenti állításom konkrét nevek és bizonyítékok nélkül casus bellinek minősül. Ugyanakkor mindhárom állampárti pozíció mellé adottak a konkrét nevek, de a bizonyításhoz szükséges káderdossziékhoz hozzáférni közel lehetetlen. Manapság a bíróságokon a rendszerváltáskor még fogalmazóként dolgozó bírók által elmondottakból tudja a fiatalabb korosztály, így én is, hogy mitől számít erős embernek egy olyan idősebb bíró a testületben, akinek jogi felkészültsége a napi munkában megkérdőjelezhető.

Megkísértem egy korábbi kutatás során két akkor még aktív bíró személyi anyagának felkutatását, hogy igazoljam, vagy cáfoljam a bírói karból származó információkat. Sajnos be kellett látnom, hogy ez átfogóan, vagy legalábbis egy teljes bíróságot érintően jelen körülmények között lehetetlen. Egyrészt azért, mert a rendszerváltáskor hoztak egy olyan törvényt, hogy az a párttag, aki igényt tartott rá, hazavihette a káderdossziéját. Másolatot nem készített magának a levéltár, tevékenysége arra korlátozódik, hogy a maradékot őrizgesse.

„Simon István, a MOL levéltárosa és az MSZMP-anyagok szakreferense úgy tudja, hogy a hatáskörbe tartozó káderek (akik kvázi közszereplők voltak) káderdossziéi jórészt megvannak náluk. A tapasztalat azt mutatja, hogy a háttéremberek anyagai viszont kevésbé elérhetők. A problémás tartalmakat, ahogy a történelemben annyiszor, nagyrészt megsemmisítették még azelőtt, hogy a levéltárba kerültek volna. (Vagy jelenleg is más, ismeretlen helyen várják további sorsukat.) További probléma, hogy a rendszerváltáskor, aki akarta haza vihetette a saját dossziéját. Így, alig marad kutatni való, a tartalmak nyilvánosságra hozatalát azonban törvényeink védik. Furcsamód a párttagságra vonatkozó adatokat jogszabályaink éppúgy személyes adatnak tekintik az egykori pártállam esetében, mintha valaki a mai több-

pártrendszerben lépne be valamely politikai szervezetbe, és így ezeknek az információknak a megismerhetősége és közölhetősége igencsak korlátozott még akkor is, ha az anyag rendelkezésre áll.”¹⁶

A káderdosszié leginkább önéletrajzokat, kinevezésekről szóló adatokat, személyi törzsadatlapot, pártfegyelmiket, más párttagok jelentéseit az adott személyről, úgynevezett „feddhetetlenségi igazolást” tartalmazott, amely amolyan korabeli „C” típusú nemzetbiztonsági eljárás utáni jelentés volt a káder megbízhatóságáról.

Az én kutatásom szerencsésen alakult. Konkrét bírói segítséget kaptam, akik pontosan tudták, melyek azok a kutatás idején még aktív bírák, akik a pártállam jogszolgáltató mechanizmusaiban is központi funkciót töltöttek be. Ráadásul az egyik általuk említett bíró az elmúlt évek egyik legjelentősebb politikai korrupciós perének az un. Zuschlag-ügynek volt a másodfokú bírójára, mely az un. Tocsik-ügy után a második nagy nyilvánosságot kapó bírósági tárgyalássorozat, melynek tárgya újfent az illegális pártfinanszírozás volt.

„Tocsik Márta ellen a Legfőbb Ügyészség 1996-ban indított polgári pert csalás gyanújával, majd az ügyben egy évvel később büntetőeljárás folyamat is megkezdődött. A jogász nő az ÁPV Rt.-vel kötött megbízási szerződések alapján mintegy 804 millió forintos sikerdíjban részesült az önkormányzatok belterületi földjeivel kapcsolatos követelések ügyében folytatott közvetítői, mígnem 2008-ban a Legfelsőbb Bíróság meghozta a jogerős határozatot. Eszerint Tocsik Mártát a 804 millió forintos sikerdíjból 80,7 millió forint jogosan illet meg, 578 millió forintot és annak kamatait azonban vissza kell fizetnie az ÁPV Rt.-nek. Tocsik Márta a rendőrségen tett első (később visszavont) vallomásában azt állította, hogy Boldvai László, az MSZP akkori pénztárnoka és Budai György, SZDSZ – közeli vállalkozó azzal zsarolta, hogy csak akkor végezheti tovább közvetítői tevékenységét, ha a pénz egy részét az általuk megnevezett Arany Rt.-nek és az Utilitas Rt.-nek utalja át.

¹⁶ http://mno.hu/migr_1834/eletut-886720

A két férfit befolyással üzérkedés vétségével előbb 10 hónapos letöltendő fogházbüntetésre ítélték, később azonban jogerősen felmentették.”¹⁷

„Zuschlag Jánost, az MSZP volt elnökségi tagját, a Fiala Baloldal – Ifjú Szocialisták (Fibisz) nevű ifjúsági szervezet volt elnökét bünszervezet tagjaként, folytatólagosan, üzletszerűen elkövetett csalás büntetében, az Európai Községek pénzügyi érdekei megsértésének büntetében, valamint bűnpártolás és magánokirat-hamisítás vétségében találták bűnösnek, és halmazati büntetesként nyolc év hat hónap börtönbüntetésre, a közügyektől való tízéves eltiltásra és vagyonelkobzásra ítélték. Büntársai rövidebb-hosszabb végrehajtandó, illetve felfüggesztett börtönbüntetést, néhányan pénzbüntetést kaptak. A bíróság az ítélet indoklása szerint bizonyítottan látta, hogy a vádlottak fantomszervezeteket hoztak létre, vagy már meglévő ifjúsági szervezeteket fantomizáltak. Ezek nevében pályázati pénzeket nyertek el és vettek föl, amelyeket azonban nem a megjelölt célokra használtak, hanem az MSZP pártalapszervezete, továbbá a Fibisz működésére, illetve választási kampányok finanszírozására fordítottak. A vád szerint 75 millió forintot szereztek meg és költöttek el jogtalanul.”¹⁸

A perben az MSZMP utód pártjának az MSZP-nek számos vezetője vádlottja és érintettje volt. Köztük Szeged város MSZP-s politikai vezetője Újhelyi István és Gyurcsány Ferenc akkori miniszterelnök is. Gyurcsány Ferenc korábban a KISZ országos szervezetének elnöke volt, míg a tavaly elhunyt Maráz né ugyanezen szervezetnek volt hosszú időn át tagja, vezetője. Az Ítéletábla enyhített az elsőfokú ítéleten.

Fenti állításom újszerű, akár túlzott merészséggel is vádolnának érte. Ugyanakkor abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy a Csongrád Megyei levéltárban a kezemben tarthattam Maráz Vilmosnének a Szegedi Ítéletábla büntetőkollégium vezetőjének káderdossziáját.

Eszerint Maráz Vilmosné KISZ titkárként kezdte politikai karrierjét, majd a jogi egyetem mellett az egész egyetem kommunista ifjúságának vezetője volt, és innen az országos KISZ igazságügyi alapszervezetének titkári pozíciójáig emelte az akkori hatalom.

17 <http://www.k-monitor.hu/adatbazis/cimkek/tocsik-ugy>

18 http://nol.hu/lap/mo/20110112-bunszervezet___feher_gallerral

Az Igazságügy minisztérium államtitkárának 20 070/1984/4. IM II/1. számon iktatott Javaslataiból a következő információk ismerhetők meg a 2010-ben még a Szegedi Ítéletkönyv büntetőköllégium vezető bírójáról:

- Párttagságának kelte 1972.
- Politikai iskolai végzettsége: MLEE mindhárom szakosító tagozata
- Kitüntetései: Igazságügy Kiváló dolgozója 1977.
- Érdemes Társadalmi Munkás 1981.
- Munka Érdemrend bronz fokozata 1983.
- Társadalmi megbízatása: a Csongrád Megyei Tanács és a Szegedi Városi Tanács tagja, Megyei Tanács Igazgatási és Jogi Bizottságának elnöke.
- 1984-ben a Szegedi Városi Bíróság elnök-helyettese.
- A Csongrád megyei párt-végrehajtó bizottsága a magasabb beosztásba javasolt dr. Fedor Attila (az 1997-es szervezeti reform idején az OIT alapítója és tagja) jogutódjául a Csongrád Megyei Bíróság elnökhelyettesének kívánta kinevezni. (1-es számú melléklet).
- Ezt követően újabb kitüntetésben részesítette a párt 1984. április 27-én a Munka Érdemrend bronz fokozatával tüntették ki. (2-es számú melléklet)

Maráz Vilmosné 2011-ben hunyt el. Hivatalos nekrológja¹⁹ alább olvasható:

„Mély megrendüléssel tudatjuk, hogy életének 67. évében, október 1-jén súlyos betegségben meghalt dr. Maráz Vilmosné dr. Kovács Magdolna kollégiumvezető, bírósági főtanácsos, az Szegedi Tudományegyetem címzetes egyetemi docense.

Dr. Maráz Vilmosné 1944-ben született Budapesten. Egyetemi tanulmányait a József Attila Tudományegyetemen folytatta, ahol 1967-ben avatták jogi doktorrá. 1967. április 1-től a Szegedi Járásbíróságon volt fogalmazó, majd a szakvizsga letétele után, 1969 októberében ugyanoda nevezték ki bíróróvá. Kezdetől fogva a büntető ügyszakban dolgozott. 1975-től a Szegedi Járásbíróság, majd 1984-től a Csongrád Megyei Bíróság büntető ügyszakos elnökhelyettese volt, 1984-től 1992 júniusáig a megyei bíróság büntető köllégiumát vezette. 1992. június 1-jétől 2003. április 30-ig a Csongrád Megyei

¹⁹ http://www.delmagyar.hu/szeged_hirek/elhunyt_dr_maraz_vilmosne/2243084/

Bíróság tanácselnökeként az elsőfokú hatáskörbe tartozó ügyeket tárgyalta, illetve másodfokú tanácsot vezetett.

2003. május 1-jétől a Szegedi Ítéltábla tanácselnöke, majd 2004. június 1-jétől Szegedi Ítéltábla Büntető Kollégiumának kollégiumvezetője lett. Tagja volt a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának. 1987. február 1-jétől vett részt a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszékén a joghallgatók képzésében. 2009 februárjában kapta meg a címzetes egyetemi docensi címet. Több egyetemi jegyzet és tankönyv szerzője, illetve társszerzője, valamint jogi szakfolyóiratok szerzője és szerkesztőbizottsági tagja volt. Munkássága elismeréseként 2004. augusztus 20-án a Magyar Köztársaság elnöke a Magyar Köztársasági Érdemrend Tiszti keresztje kitüntetésben részesítette.

Kutatóként pár személyi kartont is átnéztem az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (5. számú melléklet). Itt nincs mód arra, hogy a bíróságokra, bírókra vonatkozó iratokban kutasson az ember. Csak konkrét személyek aktáit lehet átnézni, mégis a kezembe akadt valami, ami talán később még érdekes lehet.

Czene Mihály rendőr ezredes a BM. Csongrád megyei Rendőr főkapitányság Állambiztonsági helyettese 1973.02.28-án lett nyugállományba helyezve. Jellemzésében azt írják: „Jól képzett, és világosan látja hovatartozását. Ezt bizonyította az ellenforradalom alatt és utána is. Az események kirobbanásakor egy éves pártiskolán volt Budapesten. Az iskola hallhatóit felfegyverezték. November 4-én Nagykamarás községben több régi párttaggal hozzáfogott a párt újraszervezéséhez. Még November hónapban önként jelentkezett a Belügyminisztériumban a politikai osztályon szolgálattételre. December elején a Csongrád megyei Főkapitányság Politikai Osztályára került operatív beosztottnak. 1957 elején kihelyezték a hódmezővásárhelyi kapitányság politikai csoportvezetőjének. Irányította az ellenforradalom felszámolására irányult munkát.”

Czene Mihály aktájában található Karasz Lajos rendőr vezérőrnagy a főcsoportfőnök első helyettesének 1972. december 21-én írt feljegyzése. Ez a

feljegyzés azt bizonyítja, hogy a bírói és ügyészi szervezetben alkalmas utánpótlást jelentett a politikai rendőrség állománya, ha vezetői kinevezésről volt szó. A jogi szaktudás, egyáltalában a jogi végzettség, nem játszott lényegi szerepet. Csoma Lajos a Szegedi Tudományegyetem jogi karának nyugalmazott professzora elmondta, hogy Czene Mihály és több más politikai vezető is kapott az előző rendszerben jogi diplomát speciális dékáni külön engedéllyel. Ezek az emberek érdemben nem kellett, hogy vizsgálzassanak jogi tárgyakból.

„Mind a megyei titkár elvtárs, mind a megyei főkapitány elvtárs részéről egyértelműen pozitív megoldásként vetődött fel, hogy Czene elvtárs helyére dr. Kovács Lajos elvtárs jelölését fogadná el a Miniszter elvtárs. Közölte azt is, hogy Kovács elvtársat Rózsa elvtárssal egyetemben (adminisztratív megyei titkár) alkalmasnak tartják a megyei ügyészség vagy bírósági vezetői utánpótlásra is, ahol szintén problémák vannak (ez utóbbival Korom elvtárs is egyetért).”

Karasz Lajos rendőr vezérőrnagy

Fentiekkel nem akartam többet bemutatni, minthogy a pártállami múlt bármennyire is kerülendő a hivatalos életrajzokban nagyon is létezik, és jelentős szerepe van az emberről alkotott objektív kép kialakításában. Egy bíró esetében álláspontom szerint különös jelentőséggel bír összeférhetetlenségi szempontok szerint is. Ugyanakkor a magyar jog a diktatúrában betöltött pártfunkciót is személyiségi jog körében kezeli, ami nonszensz.

A múltban betöltött funkciók, illetve konkrét cselekmények bizonyítékkul szolgáló iratokat nem együtt és nem áttekinthető, kereshető formában tárolják, így megoldhatatlan egy olyan nagy valószínűséggel igaz állítás tényszerű bizonyítása, minthogy az előző rendszerben utasítást elfogadó, káderbírók a rendszerváltást követően vezető pozíciókba kerültek²⁰. Különösen nagy érdeklődésre tartana számot ez a fajta adatbázis, ha összevethető lenne azzal, hogy a nomenklátúra gazdasági pereiben, legyen az büntető, vagy polgári ügy. Ki és hogyan ítélkezett, illetve ki volt adott bíróságon a helyi vezető?

²⁰ http://mno.hu/migr_1834/eletut-886720

Ennek egy kezdeti formáját megpróbáltuk ezen tanulmány hevenyészett kereketi között előállítani (3. számú melléklet). Az Országos Bírósági Hivaltól, mint az Országos Igazságszolgáltatási Tanács jogutód szervétől hivatalosan, közérdekű adatigénylés formájában kértük, hogy adják meg a három megyei szintű bíróság másodfokú tanácselnökeinek, kollégium vezetőinek, elnök-helyetteseinek, illetve elnökeinek névsorát a titulus megjelölésével három különböző időpontban. Az első még a rendszerváltás előtti állapotot kellett volna tükrözze, a második az 1997-es bírósági szervezeti reformot követő helyzetet, illetve egy 2010-ben aktuális névsort. E három összevetéséből láthatóvá váltak volna a személyi összefüggések és bizonyítható lett volna az a vélekedés, hogy az 1997-es szervezeti jogszabály alapján létrehozott Országos Igazságszolgáltatási Tanács létrehozásával valóban egy látszat demokratikus szerv volt-e, amelyben az állampárt megbízható káderei kaptak igazgatási pozíciókat; akik a mechanizmust illetően hasonlóan dönthettek az összes többi bíró kinevezése és kizárása tárgyában mint a rendszerváltás előtt. Ez sajnos nem derült ki. Kizárólag a 2010-es állapotot kaptuk meg az OBH-tól, a többi tájékoztatásuk szerint az Igazságügy minisztériumtól kérhető.

Fleck Zoltán tudományos munkáiban is megállapítja, hogy a bírakkal készített interjúk közben megerősítést nyert az az előzetes elképzelése, hogy a megyei bíróságok elnökei több szempontból kulcsfigurák a korszak hatalmi viszonyainak elemzésekor. Az elnök a közigazgatási egység elitjéhez tartozott. „az elnök, aki nem tudott megfelelő kapcsolatot létesíteni a helyi pártvezetőkkel, az elment a megyéből és máshol lett elnök, de innen mennie kellett.” (Részlet egy interjúból). A politika az elnökön keresztül könnyen befolyhatott az ítélezésbe. A legnyilvánvalóbb olyan jogosítvány, amivel az elnök érdemben befolyásolhatta az ügyek eldöntését, a szignálás, az ügyek kiosztása volt. Ez az eljárás mód a demokratikus átalakulás után sem változott

A szakirodalom is gyakran hivatkozik a fellebbviteli fórumok kitüntetett szerepére. Ha valaki kívülről el akart érni valamit, megvárta, míg az ügy másodfokra kerül. Egy-egy ügy jogpolitikai súlyát a másodfok volt hivatott érzékelni. A fellebbezési hatóság döntései jelentősen befolyásolták az elsőfokú bíró előre menetelét – ma sincs ez másképp. A másodfokhoz való igazoz-

dás természetes egy olyan rendszerben, ahol a szakmai értékelés fő szempontja a másodfok által hatályon kívül helyezett, vagy megváltoztatott (tehát szakmailag rossznak értékelt) döntések aránya. Az az elsőfokú bíró, akinek sok ilyen „összeütközése” van a fellebbviteli fórummal, nem számíthat szakmai karrierre (akkor sem és ma sem). Sőt az illető a deviancia bélyegével a jutalmazásokból is kimarad.²¹ Érdemi fejleményt itt sem hozott a 90-es évek demokratikus fordulata. Mindazonáltal a rendszerváltozás óta eltelt hosszabb időtartam folytán azt is meg kell jegyeznem, hogy a közvetlen egypártrendszerbeli politikai szocializáció elhalványult. Ma már a legtöbb bíróban és bírósági vezetőben az ilyen politikai szocializáció által okozott uram-bátyám mentalitás, teljesítményellenes közvélekedés többnyire politikai érdek nélkül él és virul, ettől még a szervezeti szocializáció eredője a fenti történelmi előzmények maradnak.

21 Fleck Zoltán: Jogszolgáltató mechanizmusok az államszocializmusban. Totalitarizmus-elméletek és a magyarországi szocializmus, Napvilág kiadó, Budapest, 2001. p.143

Az erkölcs és az igazságosság dilemmája

Újnak tekinthető democráciánkban az igazságosság és a morál szükségét minden ember és csoport igényli, hisz évtizedeken át a diktatúrában erre reményük sem volt. De mi is az igazság? Tudományos értelemben, az igazságosság dimenziójában olyan helyzetek értékelhetőek, ahol az emberek között elosztásra kerül, valamilyen szűkőd erőforrás. Vagy kevesebbet kapunk valamiből, mint azt reméltük, vagy az váltja ki az igazságtalanság érzését, hogy megtehetik velünk, hogy a másikhoz képest kevesebbet kapjunk. A jogviták alapját is legtöbbször ez adja, ennek eldöntése, és az igazunk érdekében kérünk egy-egy keresettel jogvédelmet a bíróságtól. Az igazságosságot Kovács Judit a Budapesti Műszaki Egyetem Munka-, és szervezetpszichológiai szakképzésének tárgyfelelőse három alapvető tényezőre bontotta szét.

Az első ilyen a disztributív igazság, melynek lényege, hogy mit kapunk, az számunkra mennyire kedvező, illetve annyi-e, amennyit megérdemeltünk. A második tényező a procedurális igazságosság. Ennek lényege, hogy hogyan születik meg a döntés arról, hogy mit kapunk? Elfogultságmentesen voltak-e kezelve az érdekeink? A harmadik az interperszonális igazságosság. Eszerint hangsúlyos az, hogy tájékoztattak-e a döntés háttéréről, kifejezik-e az együttérzésüket, emberi hangot ütnek-e meg a döntés közlésekor²². Ha ezekből bármelyik hibádzik, jogvitára alkalmas helyzet teremthető, amit megnyugtatóan kell rendezni.

22 http://www.erg.bme.hu/szakkepzes/5felev/eloadas_1.pdf

Igazság az igazságszolgáltatásban – a bírók felelőssége

A bíró szerepét társadalmi csoportokkal szemben nehezebb megszorítani. Felmerül a kérdés, hogyan tekintsünk a bíróra, mint egy ország polgárára, vagy annál többként egy társadalmi csoport része legyen. Az igazság valahol félúton található. Hisz a bíró is egy adott családból származik, vallási, filozófiai, és politikai meggyőződése van, művészettel foglalkozik, vagy éppen űz valamilyen sportot. Funkcióit ezzel az intellektuális és szellemi csomaggal együtt végzi. Ugyanakkor a jogot úgy kell alkalmaznia, ahogy azt a törvényhozó kihirdette, anélkül, hogy értelmezéstől eltérne személyes nézetei hatása alatt. Ilyen feltétellel nem lehet neki megtiltani, hogy társaságban vegyen részt, amikor éppen meg kell azt értenie ahhoz, hogy ítélezni tudjon. Ítéletével pedig igazságot tegyen, akkor is, ha objektív igazság nem létezik. Döntése vitán felül álljon, presztízse, az államba vetett bizalommal azonos, magas szintet érjen el, hiszen a közhatalmi jogosultsággal eljáró állami szervek hatalmi pozíciója ellenpontjaként a jogállam a bíróságoz fordulás jogát biztosítja. Jogállami keretek között tehát a polgárok a közhatalom sérelmesnek tartott intézkedését bíróság előtt megtámadni jogosultak. A bíróságra pedig az elé kerülő vitás ügyekben történő elfogulatlan, pártatlan, törvényes döntés meghozatalának feladata hárul.

Az elfogulatlan bíróra hatalmas igény van, ugyanis a társadalmi bizalomvesztés okán nagyon sokan és egyre nagyobb erővel keresik az igazságot. A hétköznapi jogvitáiban, a politikusok büntetőpereiben is. Utóbbi különösen nehéz terep, így a végeredmény eddig a legritkább esetben felelt meg a többségi elvárásoknak. A laikusok természetesen többet és keményebb elbánást igényelnek, mint amit a gyakorlat számukra biztosít. Az ítéletek meg nem értettségének több oka lehet. Alapvető, hogy a vesztes fél mindig igazságtalannak ítéli az ügyében hozott döntést. Esetükben a tényállás és a jogszabályok összhangja miatt a felháborodása alaptalan. Vannak azonban olyanok, akik az igazságszolgáltatás ügyükben hozott ítélete alapján alapos okkal

érzik az állam becsapott polgárainak magukat. Politikával érintett gazdasági ügyekben – függetlenül, hogy azok polgári, vagy büntető perek – ha egykori állami vagyont érint az ügy, nem egyszerűen meglehetősen nehéz az egyes ítéleteknél reális igazolást találni a rendőr, az ügyész, majd végső soron a bíró döntésére.

Kende Péter ügyvéd több könyvet is szentelt a témának, amelyben az igazságszolgáltatás devianciáira jogászai értéssel, de köznapin nyelvezettel próbálta ráirányítani a szélesebb közönség figyelmét. Az elorozott igazság című könyvéből kiderül, hogy a mai magyar igazságszolgáltatási gyakorlatban előfordulhat, hogy egy kereseti kérelmet hat perben egyetlenegyszer sem bírálják el, hogy a bíróság jóvoltából egy tulajdonos huszonkét éve ne juthasson saját tulajdonához. A könyvben is bemutatott több mint ötven ügy azt bizonyítja, hogy az egymásnak ellentmondó ítéletek és a törvénytelenések özöne, napi rutinná váltak a magyar bíróságokon. Az általa csak a magyar Kolhaas Mihálynak nevezett Minda Zoltánról érdemes itt ezen a ponton szót ejteni.

Heinrich von Kleist XIX. századi német íróelbeszélésének, majd Sütő András *Egy lócsiszár virágvasárnapja* című drámájának hőse Kolhaas Mihály, a drezdai fejedelemség törvénytisztelő, engedelmes alattvalója. Kolhaas mindaddig hisz a törvényességben, míg két szép lovát erőszakkal el nem ragadják tőle a fejedelem emberei. Gyönyörű paripáit fogva tartják, kísérőit elpáholják. Kolhaas eleinte csak a lovait akarja visszakapni, ám hamarosan szembekerül a zsarnoksággal, az önkénnyel, az egész világgal. Igazáról azonban nem mond le, elszánt makacs lázadóvá válik, s végül az életével fizet azért mert bízott a törvényben, az igazságszolgáltatásban. Minda nem vágyott a pereskedés Guinness-rekorderének kétes címére – kényszerből indított újabb és újabb pereket, írt följelentéseket, beadványokat, megkereséseket. Ha első kritikája után nem ütközik merev ellenállásba, majd maszatolásba, hamisításokba és hazudozásokba, esze ágában nem lett volna hadakozni.²³

Személyesen ismerem Minda Zoltánt és ügyét is hosszú éveken át követtem. A fenti Kende féle leírás valóban illik rá, bár az egyszerűsítést kerülő emberek egyszerűen örülnek minősítik. Pedig nem az. Egy a demokrácia és

23 Kende Péter: *Elorozott Igazság*, Hibiszkusz Könyvkiadó Kft., 2008. p.170.

a valódi igazságszolgáltatás iránt a végsőkéig elkötelezett ember. Ha nem így lenne, már réges-rég fogott volna egy fegyvert és nyilvános vérbosszú keretében tett volna igazságot az őt ért iszonyatos mértékű és mennyiségű sérelmekért.

Édesapja Minda Bálint rendszerváltáskor alapított vállalkozásába a Pepszolg Kft-be az egyik tulajdonos, a még állami tulajdonban lévő Papíripari Vállalat apportálta az egyik ingatlanát. Nem sokkal később az állami vállalatot privatizálták és a vevőnek újra eladták a már a Pepszolg Kft-be is beaportált ingatlant. Budapesten a Soroksári úthoz közel eső telek értéket képviselt a privatizátoroknak is, így már több mint 20 éve folyik a jogi vita köztük és a Pepszolg érdekeit képviselő Minda család között. Mivel a második vevőként jelentkező, ugyanakkor strómanok háta mögé bújó Kovács Gábor igen erős érdekérvényesítő képességgel rendelkezik a nomenklatúrában, Mindának igen komoly hátránnyal indultak a bíróságokon. Kiderült, hogy tiszta illetve a jogszabályok alapján egyértelműnek vélt helyzetekben is születnek a normákkal homlokegyenest ellentétes tartalmú ítéletek. Miután Minda Zoltán minden ilyen kedvezőtlen döntést megtámadott, és nem ártalotta leveleiben a kritikákat is megfogalmazni a bíróságok összezártak, és hitelességük megőrzése érdekében minden lehetséges módon megpróbálták ellehetetleníteni a Pepszolg-ügy jogszerű lezárását. Minda Zoltán így kényszerűségből autoididakta kitanulta a jogász mesterséget. Alapvető jogi műveltségbeli hiányosságait, igyekezett csavaros észjárásával pótolni, melynek eredményei nem egyszer komolyan megrengették az addig biztosnak hitt jogi bástyákat.

Idézet Minda Zoltán leveléből:

„Miként működhet hazánkban akár a 2004. évi XXIX. tv. szerinti közérdekű bejelentés, akár a 2009. évi CLXIII. tv. szerinti tisztességes eljárás védelméről szóló intézményrendszer, ha a 2009-es törvény szerint díjazni és törvényileg védeni rendelt személyek által feltárt korrupciós ügyek alapján és miatt éppen a tv-ben hivatkozott civil kurázsi megerősítéseként eljáró személyt vegzálja a bíróság törvénysértések sorozatával, miközben az előtt feltárt, és dokumentált hivatalból üldözendő törvénysértésekről fennálló ismeret ellenére az eljáró bírák sorozatosan nem tesznek eleget a Be. 171. § (2) bekezdése szerinti feljelentési kötelezettségüknek, amely jogellenes mulasz-

tás további törvénysértéseket eredményez azzal, hogy sérti az Abtv. 27. § (2) bekezdését, mivel a Btk. 137. § (1) bek. e) pont hatálya alá tartozó hivatalos személyek intézményesen nem tesznek eleget az AB 333/B/2002. számú határozat szerint minden hivatalos személyre kötelező Be. 171. § (2) bekezdés szerinti feljelentési kötelezettségnek.” (6-os számú melléklet)

Mind a kitartása és a beadványaiban is egyre nyíltabban érzékelhető arroganciája problémás emberré tették őt a hatóságok és a sajtó képviselői számára is. Ugyanakkor a bíróságok kontra Minda-ügy lassan a végéhez közeledik. Ellenfelei már több alkalommal kezdeményeztek ellene gondnokság alá helyezési pert, hogy a bíróságokon ne tudjon velük szemben félként jogot érvényesíteni. Próbálkozásaik azonban egész mostanáig nem értek célt. Az igazságügyi elmeszakértő ugyanis kóros deviancia helyett, Minda átlagosnál magasabb intelligenciáját emelte ki jelentésében. A helyzet mostanára eldurvult. Minda az utóbbi időben mind több, hozzá hasonlóan megkárosított embert karolt fel, és ügyeikkel további kellemetlenségeket okozott a bíróságokon. Ráadásul Minda a tapasztalataira alapozva elkezdte kutatni a rendszerváltáskor létező kommunista ifjúsági szervezetek a Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ) és a Demokratikus Ifjúsági Szövetség (DEMISZ) szerepét és módszereiket az állami vagyon átmentésében a magánszférába. A nomenklátúra gazdasági büntetőjogi feltérképezésébe többeknek beletört már a bicskájuk. Minda esetében a felszámolási eljárásokban szerzett igen speciális tapasztalata és tudása egy új dimenziót jelenthetne a közelmúlt megértésében (7-es számú melléklet). Ugyanakkor erre napról-napra kevesebb esély mutatkozik. Nemrég bírósági határozatban a bíró arra hivatkozott – mindezt orvosi vizsgálat nem előzte meg –, hogy Minda Zoltán kóros elmeállapotú, majd pár nappal később kézhez vett egy másik bírósági végzést, melyben a vele szemben alkalmazható kényszerintézkedésekről tájékoztatták (8-as melléklet).

A fent leírtak különösebb pszichológiai képzettség nélkül is egyértelműen stresszhelyzetet idéznek elő. Huzamos fennállásuk esetén ok-okozatként adják ki a személyiségtorzulást, a depressziót, bármely embernél. Véleményem szerint nem elmeszakértővel, hanem az ügye jogszerű rendezésével lehetne orvosolni a problémát.

Több olyan személy van, csak Minda Zoltán környezetében, akik saját ügyükben hasonló kálváriát jártak végig. dr. Kazinczki Tibor, dr. Havas Gábor, Zseli József²⁴ és Balázs István is ellenfeleivé váltak a magyar igazságszolgáltatásnak. Ami közös bennük, hogy mindegyikük jelentett már fel bírót, hivatali visszaélés miatt, és mindegyikük problémája gazdasági perekből adódik, és mindegyikőjüket borzasztóan megviseli ez a permanens konfliktus.

Azonban nem csak ők érezhetik az előző rendszerből hozott szocializációval működő illetve a középszerűek által irányított igazságszolgáltatás kárvallottjainak magukat. Rengeteg fiatal bíró van, aki pályaelhagyó lett, aki maradt, de nem volt elég erős stabil háttere a meghasonulás kompenzálására előfordult, hogy az alkoholba menekült. Az rendszerváltáskor valódi érték alapú bíróságokat remélő reformistákat tönkretették. A Magyar Bírói Egyesület alapítóit mára elűzték a szervezetből. Az általuk az európai mércével mért demokratikus (világi) bíróságok létrehozott Ifjú Török Mozgalmat ellehetetlenítették. A mozgalom tagjait a bírói szervezetrendszerből folyamatos atrocitások érték. Ennek eredményeként egy váci bíró öngyilkos lett, egy szegedi családjogi bíró az elmeorvosintézet zárt osztályára került (sajnos ma is ott van), két másik szegedi bírót pedig eltávolítottak a szervezettől²⁵. Tették ezt látszólag legálisan. Az egyiket fegyelmi eljárás keretében²⁶, a másikat alkalmatlansági eljárással való fenyegetéssel vették rá, hogy önként lemondjon.²⁷

A belső háborúskodás azonban nem csak a múlttal való szembenézést propagáló bírókra terjedtek ki. Több széles látókörű bíró egyszerűen azért lett szállka a felettese szemében, mert ő több nyelvet beszélt és ismerte a nemzetközi jogot, jogi műveltsége lényegesen magasabb volt, mint nekik. Más azért vált kegyvesztetté, majd esetenként kitisztítottá, mert a felettes által sugallt ítéletet vagy végzést nem hozta meg, hanem legjobb belátása szerint igyekezett dönteni, még ha az ellentétes is a nyomásgyakorlás útján közvetített hatalmi elvárással. Utóbbi bírónőt (B.É.) alkalmatlanságra

24 <http://pestisracok.hu/demokraciateszt-haladoknak-barkit-kisemmizhetnek-a-felszamolok/>

25 http://mno.hu/migr_1834/ez-nem-jogallam-hivjatok-ide-bakat-892499

26 http://mno.hu/migr_1834/generacios-ellentet-a-biroi-szervezetben-belul-873194, http://nol.hu/belfold/kritizalta_a_biroi_rendszert_ader_felmentette

27 <http://pestisracok.hu/jog-es-jogtalansag-korrupcio-a-birosagokon/#more-220>

hivatkozva eltávolították. Az eljárás törvényessége több ponton megkérdőjelezhető, így a bírónő munkaügyi pert indított. Öt éve munkájával együtt egzisztenciáját és biztonságérzetét is elveszítette. Súlyos depresszióban szenved, az igazságügyi orvos szakértő 40%os pszichés egészségkárosodást diagnosztizált nála.

Bíróági szerepkonfliktusok szociálpszichológiai megközelítésben

A szerep lehetőséget ad az egyén számára, hogy összeegyeztesse individuális életének kiteljesedéséhez nélkülözhetetlen szabadságvágyát, valamint a társadalmi beilleszkedés révén annak korlátozását. A szociálpszichológiai a szerep kifejezéssel írja le az emberek között létesülő formális viszonylatokat, melyek társadalmi konstrukcióként lehetővé teszik az emberek számára, hogy egyéniségük sérelme nélkül bekapcsolódjanak az intézmények, szervezetek, rendezett együttélési minták egyének feletti organizációjába. A szerepkonfliktusok forrása általában az, ha a szerepkomplexum egyes szerepei ütköznek egymással, illetve a személy számára a szóban forgó szerep teljesítése valamilyen okból nehezzé válik. Ennek egyik válfaja, amikor a személyeknek valamilyen értékét, hitét, belső meggyőződését kell feláldozni a szerep teljesítésekor, s ezáltal belsőleg meghasonlik, vagy elvtelen kompromisszumokra kényszerül. A szerepkonfliktusok elviselésének öt módzata van a szociálpszichológiában.

- a) figyelem megosztása: kiiktatja az ellentmondást a tudatából arra az időre, míg a másik szerepét elvégzi
- b) ideológia kovácsolása: a konfliktusos tényezőket átértékeli, megmagyarázza önmagának, miért kell az egymással összeegyeztethetetlen igényeket kielégíteni
- c) kompromisszumképzés: lehetőleg nem végez összeegyeztethetetlen műveleteket, kitér az igényeknek való megfelelés elől.
- d) kábítás: alkohol, kábítószer használata
- e) menekülés: konfliktusos helyzet elhagyása, kilépés az adott munkakörből, súlyosabb esetben emigráció²⁸

²⁸ Csepeli György: Szociálpszichológia, Osiris Kiadó, Budapest, 2001. p.197.

Grád András ügyvéd pszichológus (volt bíró) a depresszió magyarázatának (mely lehet összetársadalmi és egyéni) viselkedés lélektani válfaját a következőképpen írja le:

„A depresszió kialakulását a szűkebb, és tágabb szociális térből (család, munkahely, társadalom) származó pozitív megerősítések számának folyamatos csökkenésére vezetik vissza. A viselkedés jutalmazásának folyamatos elmaradása, a sikertelenség megélése egyre passzívabbá teszi az egyént, aki egyre jobban elveszíti a kezdeményező készségét és kedvét.”²⁹

29 Fekete Mária, Grád András: Pszichológia és Pszichopatológia Jogászoknak HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2002. p.219.

Mi a bírói függetlenség?

A bíróságok és az igazságszolgáltatás függetlensége az igazságszolgáltatás feladatainak összefüggésében érthető meg. Peter Russel szerint „az igazságszolgáltatás meghatározó feladatai két szorosan kapcsolódó társadalmi szükségből fakadnak. Először: egy polgári társadalomban arra vágyunk, hogy egymással és kormányunkkal való kapcsolatunk egy részét ésszerűen és jól megfogalmazott jogszabályok rendezzék, megállapítva a kölcsönös jogokat és kötelezettségeket. Másodszor, amikor viták keletkeznek ezekről a jogilag meghatározott jogokról és kötelezettségekről, szükségünk van egy kölcsönösen elfogadott döntőbíróként fellépő harmadik félre, hogy rendezze a vitát.”³⁰

Salzberger a bírói függetlenség érdekes definícióját fogalmazta meg. Véleménye szerint „a függetlenség általános fogalma, három szükséges összetevőből áll: a függetlenség alanyából, a függetlenség természetéből és a függetlenség tárgyából. A tényleges függetlenség ezen alkotóelemek komplex összjátékának eredményeként jön létre. A bírói döntésekkel kapcsolatos kormányzati magatartás(a döntések elfogadása) döntő szerepet játszik.”³¹

A bírácaknak függetlennek kell lenniük a tények megállapításában és a jognak a tényekre való alkalmazásában. A függetlenségnek két oldala van: a külső és a belső befolyástól való függetlenség. A Külső befolyás alatt azt értjük, hogy a bírácaknak függetlennek kell lenniük bármilyen külső szervezettől, beleértve a törvényhozást, a kormányzati pártokat, más jogász szakmákat, a sajtót és a civil társadalmat. Az Emberi Jogok Európai Bírósága a Stramek v. Ausztia ügyben megállapította, hogy a teljes függetlenséghez a végrehajtó hatalomtól való megfelelő szervezeti különállásra is szükség van.

30 Russel, P.H. – O'Brian, D. M.(szerk.): Judicial Independence in the Age of Democracy: Critical Perspectives from around the World. Charlottesville – Virginia – London, 2001.

31 Salzenberger, E. M.: The Independence of the Judiciary: An Economic Analysis of Law Perspective. In Sajó A.: Judicial Integrity. 69. o.

A belső függetlenség – s ez a fontosabb – azt jelenti, hogy a bírácoknak függetlennek kell lenniük kollégáiktól is, beleértve a horizontális, vagy vertikális hierarchiában elhelyezkedő feletteseiket is.

A kérdéssel foglalkozó nemzetközi dokumentumok között említhetjük a Polgári és Politikai jogok nemzetközi egyezségokmányát, amely 14. cikkében kimondja: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.”³²

A legfontosabb normák közé tartoznak az ENSZ alapelvei a bíróságok függetlenségéről, amelyet az ENSZ-közgyűlés 1985 novemberében fogadott el.³³

Fontos dokumentumok még az Európa Tanácsnak a Bírák függetlenségéről és szerepéről szóló ajánlásai, valamint különböző bírói szervezetek, jogászszövetségek és egyéb szakmai szervezetek dokumentumainak. Ezek közül is kiemelkedik a nemzetközi Ügyvédi Szövetség (International Bar Association) minimumkövetelményei a bírói függetlenségről, a Nemzetközi Bíró Szövetség által 1999-ben elfogadott Egyetemes bírói charta, amelyet az Európai Bírói Egyesület fogadott el.³⁴

Feltűnő, hogy a posztkommunista országokban milyen erősen megalapozták a bíróságok függetlenségének garanciáit. Ez azonban csak szervezeti függetlenséget jelent, legalábbis Magyarország esetében. Blankenburg öt posztkommunista országot (Lengyelországot, Magyarországot, a Cseh Köztársaságot, Szlovéniát és Észtországot) elemző kutatását azzal összegzi, hogy kétség sem férhet a politikusok és kormányok, valamint maguknak a bírácoknak az eltökéltsége iránt, hogy megvédjék ezt a függetlenséget, amelynek egyik eleme a hatalmi ágak elválasztásának és a jog uralmának, és amelyet a kommunizmusból való átmenet egyik központi elemének tartanak.³⁵ A for-

32 A Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya, amelyet az 1976. évi 8. tvr. hirdetett ki

33 EUMAP 2001.18.o.

34 The International Bar Association Minimum Standards of Judicial Independence (1982) IBA Standards: ibanet.org

The Universal Charter of the Judge by the International Association of Judges (1999): iaj-uim.org
Ez a charta az Európai Bírói Egyesület által az Európai Tanács égisze alatt elfogadott dokumentum, amit a Tanács tett közzé [DAJ/DOC(98)23].

35 Blankenburg, E.: Independence and Accountability of the Judiciary – Two Sides of a Coin: Some Observations on the Rule of Law in Central Europe. In Sajó A.: Judicial Integrity. 207. o.

mális elköteleződés a bírói függetlenség mellett viszont nem biztosítja azt, hogy a bírák politikai függetlenségét a rendszer ténylegesen jutalmazza. Salzberger tanulmányában empirikusan elemezte a függetlenség és a bírói előmenetel összefüggéseit. Hipotézise szerint nem lehet negatív összefüggés a bíró érdemi függetlensége és előmeneteli esélyei között. A hipotézis ellenőrzésére Salzberger az angol fellebbviteli bíróság és az Izraeli Legfelsőbb Bíróság adatait elemezte. Kutatása alátámasztotta hipotézisét: "Mindkét országban azok a bírók, akik függetlenebbek voltak, vagyis több ügyben a kormány ellen döntöttek, nagyobb eséllyel rendelkeztek az előre menetelben. A bírói függetlenséget a rendszer jutalmazza, amely arra utal, hogy a függetlenség kedvez a politikusoknak."³⁶

36 Salzberger, E.M.: The independence of the Judiciary...70.o.

Egy lehetséges új bírósági szervezeti rendszer

Németországban, mint a mienknél fejlettebb demokráciában az alapoknál kezdték az egységesítést. Már a jogi oktatás is szavatolja a későbbi homogenitást. Már a jogi egyetemen úgy tanulnak a diákok, hogy a tényállást majd a vonatkozó norma szövegét is elemeire szedik és konkrét példákon keresztül tanítják meg a hallgatónak, hogy mi az az út, ami felé adott körülmények között tovább lehet lépni, mi az, ami eleve kizárt. Ott a magyar verstanulós jogi oktatással szemben, egységes szemléletben gondolkodó jogászokat képeznek. Az ügyvéd az ügyész és a bíró ugyanúgy épít fel egy tényállást. Így a mostani magyar helyzettel ellentétben, – ahol mindenkinek van egy álláspontja és a Legfelsőbb bíróság eleve erre kitalált jogegységi határozatai sem segítenek –, Németországban jó eséllyel saccol az ügyfél, és a képviselője, illetve a hatóság embere is a végkifejletet illetően. Ha mégis merőben eltérő ügyészi, vagy bírói álláspont akad, annak létjogosultságát azonnal vita tárgyává teszik.

Ravasz László a Csongrád megyei Törvényszék nemrég fegyelmi eljárás keretében eltávolított bírása és Szepesházi Péter a Buda Központi Kerületi Bíróság bírása összeállítottak egy reformjavaslatot, mely modellt adhatna a bírósági szervezetrendszer átalakítására és a bírói döntés függetlenségének érdemi biztosítására.(4-es számú melléklet).

A szervezet átalakítása mellett átlátható, nyilvános és számon kérhető bíróban és bíróságban gondolkodtak. Addig ameddig a bíró nem nyilatkozhat (nem konkrét és folyamatban lévő ügyre értendő), addig nincs nyilvánosság. Addig, amíg a bírói döntési mechanizmus nem átlátható, nincs alapja a számon kérhetőségnek.

Ravasz László az alábbiakban foglalta össze főbb gondolataikat: „A bírói függetlenség alap problémája, hogy a kialakított bírósági szervezeti rendszer nem biztosítja a bírói munka objektív kritériumokon alapuló értékelését és

minősítését. Nincs meghatározva az az objektív mérési rendszer, amellyel ki tudja küszöbölni a vezetők szubjektív és sokszor visszaélészerű bírói minősítést. Ez alapvetően sérti a bírói függetlenséget, mivel bármikor a bírói munkára alkalmatlannak minősítheti a vezető a bírót minden garanciális szabály nélkül szubjektív értékelés alapján. Bármikor soron kívüli vizsgálatokat rendelhet el a bírósági elnöke a bíró ellen. Ezzel való fenyegetéssel bármikor befolyásolható egy bíró az ítélezése során. Ha objektív kritériumok alapján kellene a vezetőknek a bírói munkát minősítenie akkor ezen befolyásolásra nem lenne lehetősége a vezetőknek. A bírói függetlenség nem képzelhető el a hatékony és objektív alapú bírói munka számon kérhetősége nélkül. Nyilvánvaló, hogy a szubjektív alapú vezetői minősítésen alapuló számon kérhetőség fenntartása alapvetően sérti a bírói függetlenséget, mivel ezzel a vezető bármikor visszaélhet. A „saját embereinek” a munkáját mindig felértékeli, míg az „ellenségeiket” leértékeli. E mellett lehetősége van a szubjektív értékelési rendszer miatt arra, hogy a saját emberit ki tudja mosdatni a törvénysértéseik jogkövetkezményei alól. Az objektív értékelési rendszer esetén erre nem volna lehetőség. Az ilyen számon kérhetőség nélkül nincs bírói függetlenség és jogállami bírászkodás. Mindennek előfeltétele a következetes és objektív alapú számonkérés a bírói munka és döntés vonatkozásában akkor az a korlátlan bírói önkényhez vezethet, ami veszélyezteti a jogállami működést.” – utóbbi állítást megerősíti az Eötvös Károly Közpolitikai Intézetnek készített jelentés³⁷ is.

37 http://www.ekint.org/ekint_files/File/tanulmanyok/biroi_fuggetlenseg.pdf

A nyilvánosság hiányosságai

Ahhoz, hogy a közélet felprezsűrüljön, idővel értő és gondolkodó emberek, igazi demokraták éljenek Magyarországon, megfelelő és pontos információk is szükségeltetnének, egyéb e tanulmány keretei között nem elemezhető kompetenciák mellett. A magyar sajtó azonban nem alkalmas erre. Egyrészt a sérülékenységet a tulajdonosi szerkezet koncentrálttsága is okozza. Vertikális és horizontális oligopóliumok jöttek létre. Alig pár szereplős a tulajdonosi kör, akik között nincs állam független szereplő. Másrészt a médiavállalkozásaik mellett ezen üzletembereknek vannak egyéb érdekeltségeik is, amik kiszolgáltatottá teszik a hozzájuk tartozó sajtótermékeket. Ráadásul a gazdasági befolyás érvényesítés, más akár politikai érdekek is megjelennek. A kiszolgáltatottságot tovább növelte, hogy az utóbbi években folyamatosan csökkent a hirdetési piac. A médiumok ráutaltak azokra a hirdetőkre, akik kormányzati, vagy ellenzéki holdudvarokat jelenítik meg.

A sajtó vezetői sem független emberek. Politikai megbízhatóság alapján kerültek pozícióba, nem szakmai kvalitások alapján. Vajda Péter a legrégebben szolgáló állambiztonsági káder alighanem az NBH szóvivője (a Népszabadság egykori belpolitikai szerkesztője)³⁸. Hosszan lehetne folytatni a nevek felsorolását, bár nem minden újságíró, szerkesztő és főszerkesztőre jut egy történész, aki közreadja az általában nem vállalt múltat. Ugyanakkor nem feltétlen kell minden esetben titkosszolgálati háttérben gondolkodni. Megannyi média munkás párttag, vagy párttagnak, a párt értelmiségi-, és/vagy gazdasági holdudvarának gyermeke. Bayer Zsolt publicistáról például köztudott, hogy Fidesz alapító. Az újságírók között nem egyszer előfordul, hogy párhuzamosan PR cégük is van, így van ez például Szakonyi Péter esetében. Korányi G. Tamás tőzsdei újságíróként is dolgozott. A Napi Gazdaság főszerkesztője, melyben jelentős tulajdonrészrel rendelkezik; emellett

38 http://magyarnarancs.hu/belpol/egy_szovivo_karrierje_regi_csibeszek-67096

tőzsdei befektetései is számottevőnek mondhatók az elmúlt 20 évben. Hírbe hozták benfentes kereskedéssel, de a bíróság nem hozott elmarasztaló ítéletet vele szemben.

A hír másodlagos, az én véleményem a fontos! Bár ezt így egyetlen újságíró iskolában sem tanítják, de aki nem alkalmazkodik ehhez a hagyományhoz, hamar számkivetettnak érezheti magát a sajtóban. Az ilyen típusú írásokra jelentős igény van, melynek oka, hogy Magyarországon nem alakult ki egy stabil polgárosult középosztály.

A XX. századra egymásra torlódott a feudális és a polgári társadalom. A társadalom több téma mentén megosztott. Nincs is polgárság hiányában igény a valódi hírszolgáltatásra. A magyar emberek nyíltan elfogult lapokat olvasnak és bulvárt. A feltörekvő bogszféra³⁹ ugyan nyit új lehetőségeket, ugyanakkor az sem tud elszakadni attól, ami a lényege, a véleménytől. A helyzetet tovább nehezíti az adatok nehéz hozzáférhetősége, a szerkesztőségi kont-raszelekció, a hír műfajokat korlátozó jogszabályi környezet. Ilyen sajtóval csak tovább növelhető a társadalom közéleti érdektelensége. Az igazságszolgáltatás és a demokrácia problémái pedig csak egyik vagy másik párt szájíze szerint kaphatnak pillanatnyi teret a megjelenésre.

39 http://boldogokasajtkeszitok.blog.hu/2012/06/16/level_gorog_barataimnak

Zárszó

„Ha az igazságszolgáltatás nincs szavatolva, az állampolgár nem érez semmiféle garanciát és nem kötődik olyan területhez, amelyet bárki elpusztíthat.”

Philippe Abravanel 1991 szeptemberében részt vett Pilisszentkereszten az Európa Tanács és a Magyar Bírói Egyesülettel közösen szervezett konferencián. A neves jogász az igazságszolgáltatás függetlensége és a Bírói rendszer hatékonysága címmel tartotta meg előadását a Schweizerische Juristen Zeitung 87. évfolyamában megjelent írásából, amely főként az igazságszolgáltatás feladataival, a bírói szervezetnek az államon belül elfoglalt helyével, valamint a svájci igazságszolgáltatás néhány olyan kérdésével foglalkozott, amely a rendszerváltás bírói karának és sajnos a mainak is sok fontos tanulsággal szolgál.

A svájci Lausanne-ban született jogász ügyvédi tevékenység után lépett a bírói pályára. 1987-1988-ig Vaud Kanton legfelsőbb Bíróságának elnöke volt, 1992-ben ugyanott ítélőbíróként dolgozott

Philippe Abravanel szerint a szuverenitásból fakadóan az állam elsődleges feladata az igazságszolgáltatás. „Ha az igazságszolgáltatás nincs szavatolva, az állampolgár nem érez semmiféle garanciát és nem kötődik olyan területhez, amelyet bárki elpusztíthat. Az államnak szüksége van saját stabilitásához azoknak az embereknek az egyetértésére, akik ott laknak és ez a konszenzus csak azokkal lehetséges, akik békében és biztonságban élhetnek családjukkal, valamint jogosan élvezhetik nyugodtan megszerzett javaikat.

Amennyiben az állam nem biztosítja az igazságszolgáltatást, azaz a személyek, javak, egyezmények tisztetét, a polgárok saját maguk tesznek igazságot: Bosszújuk kritériumai szubjektívek lesznek és mások egyéni szempontjaiba ütköznek. Viszont ha a bíró rendelkezik az állam pallósával, amely megadja a döntéseihez a végrehajthatóságot, akkor ura lesz az eltérő érdekeknek, tekintélye folytán helyreáll a békesség.”⁴⁰

40 http://www.mabie.hu/sites/mabie.hu/files/birak_lapja/BL.1992.II.1.sz..pdf

Felhasznált irodalom

- Balogh István: Igazságosság és Politika. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2006
- Ulrich Wiickert: Bolond aki tisztességes. Gondolatok felbomló értékrendükről. Kobra Könyvek kiadója, 1994
- Fleck Zoltán: Változások és változatlanóságok. A magyar jogrendszer a rendszerváltás után, Napvilág Kiadó, 2010.
- Fórum, Szántó T. Gábor: Szembenézés a múlttal Fundamentum, 2000. 1. szám
- Kenedi János kritikussal Halmai Gábor beszélget Fundamentum, 2000. 1. szám
- Csepeli György: Szociálpszichológia, Osiris Kiadó, Budapest, 2001
- Kende Péter: Elorzott Igazság, Hibiszkusz Könyvkiadó Kft., 2008.
- Fleck Zoltán: Jogszolgáltató mechanizmusok az államszocializmusban. Totalitarizmus-eméletek és a magyarországi szocializmus, Napvilág kiadó, Budapest, 2001.
- Fekete Mária, Grád András: Pszichológia és Pszichopatológia Jogászoknak HVG-ORAC Lap-, és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2002.
- Blankenburg, E.: Independence and Accountability of the Judiciary – Two Sides of a Coin: Some Observations on the Rule of Law in Central Europe. In Sajó A.: Judicial Integrity.
- Russel, P.H. – O'Brian, D. M.(szerk.): Judicial Independence in the Age of Democracy: Critical Perspectives from around the World. Charlottesville – Virginia – London, 2001.